
II Международный научный симпозиум

**СЛАВЯНСКИЕ ЯЗЫКИ И КУЛЬТУРЫ
в современном мире**

**ТРУДЫ
и МАТЕРИАЛЫ**

Москва, МГУ
21–24 марта 2012 г.

УДК 80
ББК 80

*Печатается по постановлению редакционно-издательского совета
филологического факультета МГУ имени М. В. Ломоносова*

*При поддержке
Благотворительного фонда Святителя Василия Великого
Фонда «Русский мир»*

МАТЕРИАЛЫ ПЕЧАТАЮТСЯ В АВТОРСКОЙ РЕДАКЦИИ

С 47 Славянские языки и культуры в современном мире: II Международный научный симпозиум
(Москва, МГУ имени М. В. Ломоносова, филологический факультет, 21–24 марта 2012 г.): Труды и материалы / Составители О. В. Дедова, Л. М. Захаров, К. В. Лифанов; Под общим руководством М. Л. Ремнёвой. — М.: Издательство Московского университета, 2012. — 408 с.

ISBN 978-5-211-06356-3

УДК 80
ББК 80

Научное издание

Славянские языки и культуры в современном мире
II Международный научный симпозиум
(Москва, МГУ имени М. В. Ломоносова, филологический факультет, 21–24 марта 2012 г.)
Труды и материалы

Составители
О. В. Дедова, Л. М. Захаров, К. В. Лифанов
Под общим руководством проф. *М. Л. Ремнёвой*

Зав. редакционно-издательским отделом филологического факультета
Е. Г. Домогацкая
edit@philol.msu.ru

Оригинал-макет:
Л. М. Захаров

Подписано в печать 13.03.12. Формат 60x90 1/8.
Бумага офсетная № 1. Гарнитура Таймс. Офсетная печать.
Усл. печ. л. 51,0. Тираж 600 экз. Заказ 303.

Ордена «Знак Почета»
издательство Московского университета
125009, Москва, ул. Б. Никитская, 5/7.
Тел. 629-50-91. Факс: 697-66-71
939-34-93 (отдел реализации)
E-mail: secretary-msu-press@yandex.ru

ISBN 978-5-211-06356-3

Филологический факультет МГУ
имени М. В. Ломоносова, 2012.

(nedvosmislen) i jasan, a može se oslanjati i na jezične sustave organskih idioma sadržane u imanentnim gramatikama. U opisu gramatičke norme treba biti jasno utvrđeno što gramatičkoj normi pripada, odnosno što jest u skladu s gramatičkom normom, a što gramatičkoj normi ne pripada, odnosno što nije u skladu s gramatičkom normom.

U radu se istražuje opis gramatičke norme u tri normativne gramatike hrvatskoga standardnog jezika: u [Florschütz 1916]; [Barić i dr. 2003]; [Silić, Pranjkovića 2005].

U navedenim se normativnim gramatikama utvrđuju dijelovi u kojima gramatička norma nije jasno utvrđena i / ili objašnjena,

zbog čega se javlja nesigurnost u njihovu tumačenju, odnosno mogućnost njihova različitoga tumačenja, a to izravno ili neizravno utječe na nesigurnost u njihovu ovladavanju i njihovoj primjeni te na nestabilnost tih dijelova gramatičke norme, kao i nestabilnost gramatičke norme u cjelini.

Literatura

Florschütz J. Gramatika hrvatskoga jezika. Zagreb, 1916.

Barić E. i dr. Hrvatska gramatika. Zagreb, 2003.

Silić J., Pranjković I. Gramatika hrvatskoga jezika. Zagreb, 2005.

Pitanje podjele slavenskih jezika u klasifikacijama indoeuropskih jezika

B. Barčot

Sveučilište u Zagrebu (Zagreb, Hrvatska)

Summary. The subject of this paper is the question of the Slavic languages and how they are divided into branches within the Indo-European family of languages. The first part deals with the classifications of natural languages, e. g. genetic, typological and areal classification in general, in order to explain various perspectives that the linguists have had in their approaches to this subject. Furthermore, the paper aims to analyze and to compare five different theories (by G. Holzer, F. V. Mareš, H. Birnbaum, R. Matasović and Ž. Muljačić).

Činjenica da se jezici u svijetu procjenjuju na brojku koja varira između 3000 i 6000, samo se po sebi razumije da tolika količina jezika zahtijeva grupiranje. To grupiranje jezika, odnosno *klasifikacija jezika*, može biti: genetska, tipološka i arealna.

Dva su jezika genetski srodna ukoliko su se razvila iz zajedničkoga prajezika. A jezičnom porodicom nazivamo skup svih jezika za koje postoji dokaz da su se razvili iz istoga prajezika. August Schleicher je polovicom 19. st. razvio *Stammbaumtheorie* (model genealoškog stabla) prema kojoj je u korijenu genealoškog stabla jezik-predak određene porodice, a svi su jezici te porodice njegovi jezici-potomci. Govorimo li o pretcima i potomcima, svakako se nalazimo na vremenskoj osi. Njemački lingvist Johannes Schmidt ponudio je 70-ih godina 20. st. alternativu genealoškoj teoriji jezika. Njegova *Wellentheorie* (teorija valova) je prostorni model prema kojem se jezične promjene šire poput valova iz središta na sve veći prostor. Prema teoriji valova zadatak je genetske lingvistike pravilno ucrtavanje izoglosa na zemljopisnoj karti, a skupovi se izoglosa povezuju u svežnjeve ili snopove.

Tipološka klasifikacija jezika je razredba jezika prema njihovim strukturnim značajkama. Ovakva je podjela potpuno neovisna o podrijetlu jezika — iako su genetski povezani jezici često i tipološki slični. Wilhelm von Humboldt je početkom 19. st. podijelio jezike prema njihovoj morfologiji na izolativne, aglutinativne i flektivne, ali najslavnije i najplodnije je tipološko razvrstavanje predložio Joseph Greenberg 1963. g. Njegova podjela uzima u obzir osnovni red riječi u jeziku.

Treća klasifikacija jezika je tzv. arealna. Tu se radi o jezicima koji međusobno nisu genetski srodni, ali imaju iznimne zajedničke značajke. Takvi jezici tvore jezično područje, tj. *Sprachbund*, a lingvisti su utvrdili nekoliko takvih jezičnih područja među kojima je i Balkan.

Početak genetskog proučavanja indoeuropskih jezika počinje s Williamom Jonesom u drugoj polovici 18. st. W. Jones otvara put Franzu Boppu koji 1816. istražuje gramatičke podudarnosti u konjugaciji indoeuropskih jezika. Schleicherov model jezičnoga stabla je jedan od osnovnih razloga za pretpostavku balto-slavenskog jedinstva koje je prethodilo razdoblju prabaltičkog i praslavenskog, a upravo je to baltoslavensko jedinstvo 1908. g. A. Meillet doveo u pitanje smatrajući da je razlog sličnosti u baltičkim i slavenskim jezicima jednostavno njihov paralelni razvitak, a nikako zajednički prajezik. Ruski lingvistički dvojac V. V. Ivanov i V. N. Toporov, a s njima se slažu i istaknuti hrvatski jezikoslovci D. Brozović i R. Matasović, smatraju baltoslavenske jezike jedinstvenom granom koja se dalje dijeli na tri manje: istočnobaltički jezici (litavski i latvijski), zapadnobaltički jezici (staropruski i jatvinški) i slavenski jezici.

Gotovo je svaki ugledniji slavist dao svoju raščlambu slavenskih jezika, no ovaj rad ne pretendira obuhvatiti sve izvore. Intencija je prikazati stavove nekoliko istaknutih jezikoslovaca: G. Holzera, F. V. Mareša, H. Birnbauma,

Ž. Muljačića te R. Matasovića čija je *Poredbenopovijesna gramatika hrvatskoga jezika* iz 2008. g. i bila poticaj za bavljenje pitanjem podjele slavenskih jezika.

Zanimljivo je da G. Holzer, austrijski slavist i indogermanist, u uvodnom dijelu svoje *Historische Grammatik des Kroatischen* iz 2007. g. govoreći o slavenskim jezicima, spominje južno-slavenske, istočnoslavenske jezike, dok za uobičajeni termin *zapadnoslavenskih jezika* upotrebljava termin *Nordslavisch*, tj. *sjevernoslavenski*. Prema G. Holzeru se premalo zna o redosljedju pojavljivanja najstarijih promjena tako da južno-slavenski jezici ostaju samo geografski definirana veličina, a ne genetsko svrstavanje u porodice.

Češki slavist F. V. Mareš je 1980. g. donio originalnu klasifikaciju slavenskih jezika, tzv. tetrahotomiju i dvostruku dihotomiju. U svome članku *Die Tetrachotomie und doppelte Dichotomie der slavischen Sprache* autor nam donosi kratki pregled razvoja raznih koncepata klasifikacije slavenskih jezika. Autor daje kritiku tih koncepata te predlaže korekturu, a potom predlaže svoju podjelu slavenskih jezika na: 1. jugoistočno-slavenske jezike (bugarski, makedonski); 2. jugozapadno-slavenske jezike (srpskohrvatski, slovenski); 3. sjeverozapadno-slavenske jezike (češki, slovački, gornjolužički, donjolužički, poljski); 4. sjeveroistočno-slavenske jezike (ukrajinski, ruski, bjeloruski). Mareš smatra tetrahotomiju kao tipološku klasifikaciju opravdanom. To potvrđuje i navođenjem srodnosti po skupinama, a pokazuje i kako je ovaj model i genetski motiviran jer su sve sinkronijske, tj. tipološke značajke, zapravo i historijske (a neke ujedno i genetske). Njegove su dihotomije horizontalna os, tj. Sjever-Jug, te vertikalna os, tj. Istok-Zapad. Unatoč predloženim klasifikacijama F. V. Mareš drži kako slavenski jezici svejedno tvore kružni lanac (*«eine kreisförmige Kette»*). To je potvrda da se njegov stav ne protivi stavu O. Kronsteina i njegovom kružnom modelu.

Hrvatski jezikoslovac Ž. Muljačić u članku *Model rodoslovnog stabla* iz 2000. g. razglaba o toj teoriji analizirajući situaciju ne samo slavenskih već i romanskih jezika. Najzanimljiviji je dio u članku iz perspektive ovoga rada svakako Muljačićev pregled važnijih genetičkih, pretežno genetičkih / pretežno negenetičkih i negenetičkih kriterija.

U genetskoj klasifikaciji jezika redovito se uzimaju u obzir samo kvalitativni, a ne i kvantitativni odnosi. Potvrda za to je da se južno-slavenski uzima kao veličina ravnopravna istočno-slavenskomu što nije slučaj jer je južno-slavenskih zajedničkih izoglosa vrlo malo. Kada se spominju južno-slavenski jezici, mora se spomenuti i problem tzv. srednjojuznoslavenskoga, ali taj je problem zasebna tema o kojoj se ovdje neće raspravljati. Termin *srednjojuznoslavenskoga dijastistema* skovao je D. Brozović, a on obuhvaća skup dijalekata koji su na različite načine tijekom povijesti bili u međusobnoj interakciji i među kojima granice nisu posve jasne, a radi se o prajeziku iz kojeg su se razvili svi idiomi između slovenskoga i istočnojužno-slavenskoga (bugarsko-makedonskoga).

H. Birnbaum raspravljajući o dva osnovna smjera u jezičnom razvoju (*О двух основных направлениях в языковом развитии*) govori kako su posljednjih desetljeća predmet žive rasprave dva termina koja se uzajamno nadopunjuju — radi se o *divergenciji* i *konvergenciji*. Ove dvije oprečne tendencije razvoja zapravo leže u osnovi diferencijacije genetski srodnih jezika i u osnovi integracije tipološki bliskih jezika, a koji se određuju na osnovi prostornih kriterija. Pojam divergencije se zapravo malo po čemu razlikuje od termina rodoslovnog, genealoškog stabla. I divergencija u suštini podrazumijeva jedan

izvor, tj. prajezik. S druge strane, konvergencija bi se poklapala s pojmom *Sprachbund*, tj. jezičnog saveza. Važnost Birnbaumova teksta iz perspektive ovoga rada jest bavljenje trima klasifikacijama, tj. genetskom, tipološkom i arealnom.

Iz svega ovoga jasno je da se ovo mnoštvo hipoteza nikako ne može svesti pod isti nazivnik. To je ujedno i pokazatelj zanimljivosti i aktualnosti teme o kojoj će se zasigurno i ubuduće raspravljati i pisati, a posebno će biti zanimljivo kada se u slične analize uključe crnogorski i bošnjački jezik jer će to značiti novo preispitivanje klasifikacije slavenskih jezika.